

ՊԱՏՄԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

«Ոչխարք իմ ձայնի իմում լուիցեմ
եւ զկնի իմ գան»:

Համաձայն մեր խոստման և առաքելական պաշտօնին, ի խնդիր հայ տարազրեւոյց յԱւստրալիա, Հարունակեցինք մեր ուղին Սիտնիէն դուրս՝ Աւստրալիոյ ուրիշ քաղաքները ևս, տեսնելու մեր եկեղեցիին պանդուխտ զաւակները:

Փետրուար 18ին, Սիտնիէն ճամբայ ելանք երեք հոգիով, Տիար Ս. Բանիկեան, եկեղեցական Խորհուրդիս ատենադպիրը, Տիար Գրիգոր Թօնկուրեան՝ որ իր ինքնաշարժով պիտի տանէր մեզի և աստանդական Հովիւս: Վեց հարիւր մղոն ճամբայ կտրեցինք մէկ ու կէս օրուան մէջ և Շաբաթ կէսօրին հասանք Մելպըրն:

Մելպըրն Աւստրալիոյ Վիկտորիա նահանգի մայրաքաղաքն է, Փիլիպեան ծովածոցին վրայ, շրջապատուած հիւսիս-արեւելքէն և հիւսիս-արեւմուտքէն 2-3 հազար օտք բարձրութեամբ լեռներով: Ետրրադետին հիւսիսային եղերքին վրայ շինուած է նախնական քաղաքը, բայց վերջը տարածուած ամէն ուղղութեամբ: 1925ին, քաղաքը աւելի ընդարձակուած է, իր մէջ առնելով 10 մղոն դէպի ամէն ուղղութեամբ զանուոյն փոքրիկ արուարձանները: Մելպըրնի շրջանը հարուստ է երկրագործական ու անասնաբուծական արտադրութիւններով: Աւստրալիոյ գեղեցիկ քաղաքներէն մէկն է, իր լայն պողոտաներով, հանրային պարտէզներով, լայնանիստ ու բարձրաբերձ հսկայական շէնքերով, պետական, կրօնական, կրթական և առևտրական: Կլիման մեղմ ու արևադարձային, ամառը բաւական տաք, 75 ֆարանայթ և երբեմն մինչև 110 կ'ըլլան բացառիկ տաքեր:

Քաղաքի մուտքին կը սպասէին մեզի խումբ մը աղջկն ազնիւ որդիները, տեղւոյն Հայկական Միութեան Վարչութեան անդամները, Ա. Սապախեան, Ռ. Բարսեղեան, Լ. Օհանեան, Տիկ. Մ. Քիւրտեան և մի քանի ուրիշներ. մեզի առաջնորդեցին

քաղաքի կեդրոնը, Սքոտ պանդուխտ մեզի կը սպասէին նաև Տիար Ն. Գարակէօեանը՝ Կ. Պոլսոյ ծանօթ Գարակէօեան ընտանիքի Հասակողներէն, Տիկ. Ի. Սիմիտեանը և ուրիշներ:

Պատմական այս օրը Մելպըրնի հայութեան համար եղաւ զերազանցապէս ուրախութեան օր մը, նոր օր մը, բացառիկ պարագայ մը, տարիներով երազուած և ուրիշականացած: Կարճ հանդիսութեամբ յետ կանխաւ եղած կարգադրութեան, գացինք ճաշի Տիկ. Մ. Քիւրտեանի տունը, ուր հաւաքուած էին Հայկական Միութեան Վարչութեան անդամները: Իր հաճելի բնակարանին մէջ ունեցանք մեր հայկական համեղ ճաշը սիրալիր մթնոլորտի մէջ, խորհրդակցելով միեւնոյն ատեն կիրակի օրուան մեր ընելիքներու մասին:

Նոյն իրիկունը ճաշի հրաւիրուած էինք Տիկ. Ի. Սիմիտեանի մօտ: Սոյն երկու հայ տիկիներն ալ ազգասէր, եկեղեցասէր, տիպար հայ տիկիներն են, երկուքն ալ վաղաժամ կորսնցուցած իրենց ամուսինները, երկուքն ալ դաւաններու մայր, առաջինը երեք մանչ մէկ աղջիկ, երկրորդը մանչ մը և աղջիկ մը, բոլորն ալ Աւստրալիոյ ծնունդ: Բոլորն ալ հոգեով չափ պայքարած են հայ պահել իրենց զաւակները օտարութեան մէջ. հին եկողներէն են երկու ընտանիքներն ալ, առաջինն ահաւոր պատերազմէն յետոյ, սակայն տակաւին սիրտերը լեցուն են ահաւոր նախճիրներու սոսկումներով, վրէժով լեցուն հոգիով մը կը Հարունակեն միտալ օտարութեան մէջ, ամէն ժամանակ անէծքի շանթեր արձակելով մեր յաւիտեանական թշնամիի երեսին:

Հայ եկեղեցականի մը երեսունը այս ամիսներն վրայ հոգեկան անօրինակ հրճւածանք կը պատճառէ, անյուսութեան ու պարտութեան դուռը հասածներուն համար պատնէշ մը, ապահով հանգրուան մը փրկութեան, զոյգութեան անհաւասար կոխին մէջ, որ տարիներ Հարունակ իր զգեստող հարուածներով ամենի սպառաժներն անգամ կը մաշեցնէ, կը հալեցնէ, կը լուծէ օտարութիւնը իր անյատակ ու ամենակուլ վիհին մէջ: Կ'ուզեն ապրիլ հայութեան անընկճելի կորուստով, օտարութեան փոշին կ'ուզեն թափ տալ իրենց վրայէն, կ'ուզեն կոռուի կեանքի նորոգուած ուժով մը, ա-

պագայի նոր երազներով, նոր տեսիլքներով լուսավոր։ Այդ օր այս երկու հայ տիկիներուն հիւրը եղանք մեր հետեւորդներով, որոնք միմիկարութեան և հրճուանքի օր մը ապրեցան. ևս տեսայ իրենց աչքերուն մէջ լողացող արցունքի կաթիլներ, արցունք ուրախութեան, տարիներով կուտակուած անյայտ վիշտերէն յետոյ. նոր յոյսի և նոր լոյսի արշալոյս մը կը լուսագծուէր իրենց ապագայի հորիզոնին վրայ. Աւստրալիոյ մէջ հայ եկեղեցական մը Ս. Լուսաւորչի կանթեղը կը պտտցնէ դռնէ ի դռն։ Անհամար հարցումներ, անվերջ պատասխաններ իրարու կը յաջորդեն։ Վազուան Պա. տարագին կը պատրաստուին բոլորն ալ. պզտիկ հօտ, քանի տարիներ չունեցաւ հայկական Միունդ մը և ոչ ալ հայկական Զատիկ, միշտ օտարներու դուռը փառաւ, յազուրդ տալու համար իր կրօնական հոգեւոր ծառային, կարօտը քաշելով հայերէն ազօթքին, շարականին ու ալելուին, քաղցրալուր ու հոգեխոսով. հասած է ժամը վերջապէս որ ինքն ալ ունենայ իր սփոփանքի բաժինը։ Այդ կը զգան միայն անոնք՝ որոնք օտարութեան մէջ զրկուած ու անհազոր կ'ապրին իրենց հոգեւոր ու մտաւոր ժառանգութիւններուն։

Վերջապէս փետր. 20ը եղաւ Մեկապոնի հայերուն համար պատմական օր մը. տեղւոյն Հայկական Միութիւնը վարձած էր եր. Տիկ. Քըս. Ընկերութեան սրահը Պատարագի համար։ Նախ քան Պատարագը, զացինք ծեր հիւանդի մը հաղորդութիւն տալու, անկէ եկանք որոշուած սրահը, Պ. Բանիկեանի, Թօնկուրեանի և ուրիշ ազգայնոց հետ, խորան շտկեցինք մոմերով, աշտանակներով, ծաղիկներով և Աստուածածնայ պատկերով, համեստ եկեղեցիի մը տպաւորութիւնը տալու համար, առանց վարագոյրի, առանց երգհնչիւնի։ Շարքներէ ի վեր պատրաստուած խումբը տրուած նշանի մը վրայ սկսաւ Խորհուրդ խորինը՝ ժամը 10ն էր, զաղութի բոլոր անդամները հոն էին, ոտքի վրայ, երբ սկսաւ Պատարագի արարողութիւնը։ Ամէն բան յաջողանցաւ, ոպասածէս աւելի. քարոզեցի բոս պատշաճի. բոլորն ալ երկիւղածութեամբ հետեւեցան արարողութեանց, հաղորդութեան շատերը, հոգեհանգիստ կատարեցինք և ի վերջոյ սկսանք ժողովի։

Հին վարչութիւնը իր հաշիւները տալէն յետոյ, յայտարարեց ինքզինքը լուծեալ. ներկաները մեր թիւադրութեան վրայ կազմեցին նոր վարչութիւն մը, Աւստրալիոյ Հայ եկեղեցական Խորհուրդ անունով։ Նոր վարչութեան անդամները նշանակուեցան տեղւոյն յայտնի ու հանրածանօթ ազգայիններէն, որոնք առժամապէս պիտի վարեն իրենց պաշտօնները մինչև որ մենք կազմենք Աւստրալիոյ Հայ եկեղեցւոյ Սահմանադրութիւնը՝ որուն կառավարութեան կողմէ հաստատուելէն յետոյ պիտի սկսինք գործել կանոնաւոր կերպով։

Այստեղ կ'արժէ գնահատանքի խօսք ընել հին կազմակերպութեան գործունէութեան համար, որ աշխատած էր կազմակերպել ու արթննալ պահել հայ գաղութը, մինչև հայ եկեղեցականի մը այնտեղ ժամանելը և փոքրիկ գումար մըն ալ որ մնացած էր, բոլորին հաճութեամբ որոշուեցաւ յանձնել ինծի, Սիւնիի մէջ շինուելիք եկեղեցիի Ֆօնտին համար։ Երանի՜ թէ մեր բոլոր կազմակերպութիւնները այսպէս համարաշօթէն կարողանային ժամանակի ոգին համաձայն ճկուն ըլլալ և յարմարցնել ինքզինքնին պահանջուած պայմաններուն։ Թուրքէն Բարսեղեանը այդ Միութեան կարեւոր մէկ ջիղը եղած է. միշտ ողնորութիւն տեղծելով զաղութի անդամներուն մէջ, կազմակերպելով և իրար մօտ բերելով զանոնք։

Նոր վարչութեան անդամները զաղութիս ծանօթ ու զիրք ունեցող երեւիլ ազգայիններ են, որոնք ցարդ մեկուսացած կ'ապրէին զրեթէ ազգային շրջանակներէ, անհաղորդ անոնց առօրեայ ապրումներուն ու ձգտումներուն, այժմ եկեղեցւոյ գործին լծուած, կը խոստանան իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութիւնը բերել մեր եկեղեցական շարժման։ Վարչութեան նոր կազմի անդամները հետեւեալներն են. Պրք. Նուպար Շալճեան, Խորէն Ակինեան, Կարապետ Կայժքարեան, Արմենակ Խապախեան, Աբրահամեան և Տիկնայք Մ. Քիւրտեան և ի. Սիմիոնեան։ Ժողովը և ընտրութիւնները եղան սիրալիր միմուրտի մը մէջ, կարճ ժամանակէն վերջացաւ ամէն բան, ծանօթացայ բոլորին հետ, կանչուեցայ բոլորէն որ երթամ իրենց տունները։ Պատարագի ընթացքին հոն էր The Sun օրաթերթի

թղթակիրը, պատկերներ տուաւ և համառօտ ծանօթագրութեամբ մը յաջորդ օրուան թիւին մէջ հրատարակեց լուսանկարը Պատարազի զգեստներով, որ գրաւեց բազմաթիւ օտարներու ուշադրութիւնը:

Նոյն օրը կէսօրէն յետոյ կատարեցինք երկու մկրտութիւն տեղւոյն Սիւրիացի Օրթոտքս եկեղեցիին մէջ. մանուկներէն մին Հայ Բողոքական Լուսէր Օհանեանի զաւակ, միւսը Տիկ. Քիւրտեանի թոռը, որուն հայրը Աւստրալիացի Կաթոլիկ երիտասարդ մըն է:

Այս պզտիկ գաղութը որոշած է ապրիլ եղբայրօրէն, առանց կրօնական ու կուսակցական դաւանանքի, Հայ Եկեղեցւոյ հովանւոյ տակ, ուր միայն կարելի է ապրիլ ապահով ու խաղաղ կեանք մը, օտարութեան մէջ պաշտպանելով մեր գոյութիւնը:

Անգամ մըն ալ միևնոյն ժողովուրդը հաւաքուեցաւ եկեղեցի, տեսնելու համար մկրտութեան արարողութիւնը, ապա մեկըրտեալներու տուները. վերջապէս տօնական օր մը, խրախճանքի ժամեր, տասնեակ տարիներ օտարութեան մէջ տուայտող հայութեան բեկորներուն համար, որոնք գրեթէ մոռնալու վրայ էին իրենց սրբութիւնները, լեզուն ու պատմութիւնը, յանկարծ հրաշքով մը կեանքի կը կոչուի, կ'արթննայ իր մէջը ազգային նախանձախնդրութեան ու արժանապատուութեան ոգին, ինչո՞ւ Յոյնը, Սիւրիացին, Հրեան և տակաւին ուրիշներ ունենան իրենց եկեղեցիները, ազօթաօղիները և ակումբները և Հայը զխիկոր զրկուած մնայ այդ հոգեկան միութարութեան: Օտար եկեղեցին, օտար լեզուն խորթ կը հնչեն իրեն, նա վարժուած է Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի, Նարեկացիի և Ծնորհալիի երգերուն ու ազօթքներուն, անոնցմով սնած ու ապրած է դարեր շարունակ, արիւն ու ոսկոր, հոգի և խել ալ դարձած, իր ամբողջ էութիւնն իսկ են անոնք, սրբութիւններ՝ զորս պահած ու պահպանած է իր արեան գինով, յուզումի ու ոգևորութեան պահեր կ'ապրի, ամէն ինչ գեղեցիկ ու սրտազրաւ է, նոյնիսկ համեստ ու անպաճոյճ վիճակին մէջ, լսել հասարակ տան մը չորս պատերուն միջև, լսել, տեսնել ու շնչել այդ բոլորը: Աւստրալիոյ հայերը որոշած են ապրիլ իրենց ուրոյն խաղաղ ու համերաշխ կեանքը, իրար սիրելով, իրարու կապուած անխորտակելի ու անլուծանելի

կապերով. ոչ մէկը թող համարձակի վերգովել անոր անդորր ու խաղաղ կեանքը:

Եւ յաջորդ օրը գացինք գերեզմանները օրհնելու, որոնք տարիներով կը սպասէին հայ քահանային հոգեմբմունջ ազօթքին. օտարութեան մէջ կնքած իրենց կեանքը, անմխիթար ապրած ու մեռած, նոյնիսկ առանց արժանանալու իրենց վերջին թաղակն:

Անոնցմէ առաջինն է Փրօֆ. Նազար Գարակէօզեանին մայրը, Գարակէօզեան նշանաւոր գերդաստանի շառաւիղներէն. ազնիւ ու բարեպաշտ որդին գրեթէ օտարութեան մէջ անցուցած իր կեանքը, սակայն մօրը քաղցր յիշատակներով ու առաքինութիւններով աղցուած, երբ կ'երթայինք իրեն հետ մօրը գերեզմանը, ցոյց տուաւ երկիւղած զգացումներով անոր հայերէն ազօթազիրքը, այնքան հիւժած ու քիքլած իր սրբաանեալ մատներուն մէջ և ազօթք դարձած իր շունչին տակ. իրրեկ թանկագին մասունք մը կը պահէ որդին այդ սրբազան ազօթամատեանը, առանց կարենալ կարդալու կամ հասկնալու Փրօֆ. թէ և հայերէն կը խօսի, զոր իր մօր ծուկերուն վրայ սորված է, կարդալ գրել գաղղիներէն գիտէ և անգլիերէն: Մօրը մահէն յետոյ բոլորովին մինակ մնացած է, միայն գիտէ իր մայրական սէրը և Համախարանի ամպիոնը, ուր երկար տարիներ զաստիքօտ է գաղղիներէն լեզուն և տակաւին կը շարունակէ. Աւստրալիոյ շատ մը բարձրատիճան պաշտօնեաները և բարձր դասու մարդիկ որոնք զիրք կը գրաւեն այսօր կառավարական և ընկերական շրջանակներու մէջ իրեն աշակերտած են, իրմէ սորված են ու կը սիրեն զինքը. սակայն որչափ օտարութեան և օտար շրջանակներու մէջ ապրած է, նոյնքան փարած մնացած է իր ազգին ու իր ցեղային առաքինութեանց: Պատիւ կը բերէ մեզի իբրև հայ, մանաւանդ Աւստրալիոյ մէջ, ուր շատ քիչ ճանչցուած ենք տակաւին: Օրհնեցինք մօրը գերեզմանը և կնքեցինք: Փրօֆ.ը մխիթարուած է, կը յիշէ որ մայրը վերջին անգամ Եղիշէ Դուրեան Սրբազանին հետ է. Պոլիս գացած է օրհնելու իր հօրը գերեզմանը, զինքն ալ հետը առած. որդին ալ իր կարգին ուրախ է և մխիթարուած որ Դուրեան Սրբազանի

աշակերտներէն մին կ'առաջնորդէ օտարութեան մէջ, իր պաշտելի մօրը գերեզմանը օրհնել տալու համար: Համեստութեան ու օրհնապաշտութեան տիպար մըն է Փրօֆ. Գաբրիէլ օղեանը, իմ կարճ ժամանակուան մէջ ունեցած տպաւորութիւնն այս է իր մասին: Ինծի պիտի տանէր քաղաքապետին ներկայացնելու, դժբախտաբար քաղաքապետը այդ օրերը չափէն աւելի զբաղած էր իր հեղեղէն ֆլուտուածներու օգնութեան զօրծի կազմակերպութեամբ:

Տխր Նուպար Շալճեանին հետ այցելեցինք Անկլիքըն եպիսկոպոսին, որ ընդունեց մեզ շատ սիրալիւր կերպով ու խոստացաւ տրամադրել եկեղեցի մը, ամէն անգամ որ Միլպըրն երթանք պատմաբանութեան համար:

Փետր. 25-ի առտուն կանուխ ժամը 7-ին ձեցինք Միլպըրըն երթալու համար աւելի յառաջ գէպի Արեւմուտք: Մեզի միացան Միլպըրնէն Տէր և Տիկ. Կ. Օհանեանները: 400 մղոն ճամբայ կտրեցինք մէկ օրուան մէջ ու հասանք Մօնթ Կամպիէր, որ գեղեցիկ պղտիկ քաղաք մըն է, քարաշէն ձերմակ տուներով, շրջապատուած հրաբխային լեռներով, որոնց զագաթին գեղեցիկ կապուտակ լիճեր 300 ոտք խորութեամբ կը կազմեն քաղաքին բնական ջուրի անսպառ շտեմարանները, անմատչելի ապագածեայ գահաժճներով, կարծես կտոր մը հայելի երկինքի կապոյտէն փրկած ու կրանիթէ շրջանակով ազուցուած, խաղաղ ու անշարժ կ'ուզէ պարուրել անսահման երկինքը իր պղտիկ գոգին մէջ: Այս քաղաքը, Հար. Աստրալիոյ սահմանին մօտ, ամենէն տիրուծ ու գրաւիչ տեսարաններով հարուստ, իրեն կը քաշէ շատ մը աշխարհաշրջիկներ ու երկրաբաններ:

Հոս հաստատուած կ'ապրի հայկական տիպար ընտանիք մը 14 անդամներէ բաղկացած, նահապետական դրութեամբ. հայր մը իր զաւակներով, փեսաներով ու թոռներով: Այս ընտանիքին նահապետն է Արամ Գասպարեան, Սերաստիոյ զուգերէն, իր երկու փեսաները, կարապետ Գասպարեան և Յովհաննէս Քէօսէեան. բոլորն ալ 4-5 տարիներ առաջ եկած են Յունաստանէն, շինած են իրենց համար երեք տուններ ձերմակ քարէ, ամբողջութեամբ իրենց ձեռքերով: Բոլորի մը կողերուն վրայ որուն առջև կը տարածուի ամբողջ քաղաքը. հանդիստ

են բայց ոչ երջանիկ, վասնզի հայկական կեդրոններէ հեռու լինած են. առնել բոլորն ալ հայերէն կը խօսին ու կ'երգեն: Ահա այս ընտանիքն էր որ մեզ ընդունեց հրճուանքով և աղապատանքով, իրեն հեռուէն եկած հին և թանկագին բարեկամներ, հայը հայով ուրախ է, առանց հայու անբախտ է: Ժամ մը յետոյ իսկոյն մկրտեցինք իրենց երկու փոքրիկները, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը սպասէին հայ քահանայի մը զաւուն: Ճամբորդներս բոլորս ալ յոգնած ըլլալով ընթրիքէն վերջ պանդոկ դացինք, քնանալու և կազդուրուելու որ յաջորդ օրն իսկ շարունակենք մեր ճամբան:

Բոլոր տնեցիք խոստացան Սիւնի գալ և իրենց ձեռքերով շինել մեր առաջին եկեղեցին առանց որեւէ վարձքի. գնահատեցինք իրենց ցոյց տուած ասպնջականութիւնը և ցուցադրած զոհողութեան ոգին և հրաժեշտ տուինք իրենց յառաջիկային դարձեալ իրենց հանդիպելու յոյսով:

Յաջորդ օրը առտուն, Փետր. 26-ին, Շաբաթ ժամը 6-ին ճամբայ ելանք, 60 մղոն հեռաւորութեան վրայ Նարաքուրտ անուն քաղաքը հասնելու որ մեր նախաճաշը առնենք հոն: Մօնթ Կամպիէրէն մեզի միացան Տէր և Տիկ. Կ. Գասպարեանները և Յակոբ Գասպարեանը, մեզի հետ էին նաև Միլպըրնէն Տէր և Տիկ. Կ. Օհանեանները: Երկու ինքնաշարժով պէտք էր կտրէինք 400 մղոն ճամբայ մինչև Ատիլայիտ: Ժամը 9-ին հասանք Նարաքուրտ, ուր կայ միակ հայ ընտանիք մը, Տէօրթիօցի Գէորգ Կիւզէլեան իր տիկնոջ հետ: Նախաճաշել և ժամ մը իրենց հետ տեսակցելէ ետք ճամբայ ելանք գէպի մեր վերջին հանգրուանը ճամբորդութեան՝ Ատիլայիտ:

ԱՍՈՂԻԿ Ե. ՎՐԴ.

Սիսճի, 1. 4. 1955

(Մշակուել յաջորդ թիւով)

